

U L U S L A R A R A S I
NAMIK KEMAL SEMPOZYUMU

{20-22 Aralık 2010}
T e k i r d a ğ

B İ L D İ R İ L E R

1. CİLT (A-J)

EDİTÖRLER:

Doç. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇU

Yrd. Doç. Dr. Ali TİLBE

TEKİRDAĞ 2010

NAMIK KEMAL'İN VATAN ŞARKISI'NA YAZILMIŞ BİR NEZİRE HAKKINDA

Doç. Dr. Huraman HUMMATOVA

OZ: Namık Kemalın «Vatan şarkısı»na 1907-yılında «Molla Nesreddin» dergisinde (1906-1931) Mirze Elekber Sabirin aynı misra ilə başlayan bir satirik şiiri basılmışdır. Her iki şiir aruz vezninin hecez behrinde yazılmışdır. Namık Kemalın şiiri 4 bend, Sabirin şiiri 5 benden ibaredir. Her iki şiir beşlik formasındadır, misraların sayı bendlerde 5-dir. Şiirlər bir-birindən yalnız mezmununa görə fərqlidir.

Namık Kemalın şiirinde türk halkının «zinetinin kanlı kefen olması», «qovğalarda şəhit verməklə vatani sevmələri», «vatan yolunda kan tökməklə ad-san kazanmaları», «türk topraklarının hər kəşində bir şiiri-nerin yatdığından» söz açılır. Namık Kemalın şiirində biz artıq uyanıb kendi haqqında savaşıyan bir türk evladını görüyoruz.

Sabirin şiirine gəldikdə isə şair nezirə ananesinə uyğun olaraq şiirin ilk misrasını Namık Kemalın «Amalımız, efkərimiz ikbalı vetendir» misrasındakı bir sözü deyişərək «ikbal» evezinə «ifnayı-vatandır» (məhv etmək) kullanıyor. Bu ilk misradan şiirin mezmunu okucuya məlum olur. Şair vatanın tereqqi etməsinin, geri qalmasının daha dərin səbəblərindən söz açıyor. Şirin hər bəndinin sonunda təkrarlanan «kafkəzlilərimiz» ifadəsi mezmunca Azərbaycanlıların mənasını ifadə ediyor.

Sabirin şiirində tənkit ruhu daha güclüdür. Satirada yol kəsmək, qoçuluq etmək, şəkəlliklə ad kazanmaqla fəxr edənleri şair tənkit atəşinə tutuyor. Belə halde vatanın tereqqisinin mümkün olmayacağını göstərir. Şiirde kendi mənafeyinə çalışıb «rütbə», «ikram» almağa can atan mamurlar satirik atəşe tutuluyor.

Namık Kemal şiirində isə iftihar hissi ilə Osmanlı adının dünyada tanınması ulu babalarının ilmi, maarif ilə ad-san çıxarmaları, nəçə zaman keçsə də onların kanının türk kanı olması ilə iftihar ediyor.

Anahtar sözcükler: Namık Kemal, M. A. Sabir, nezirə, millet, vatan

XIX əsr türk ədəbiyyatının tanınmış simalarından olan Namık Kemal bədiî fikir tarixində özünə geniş yer tapmışdır. O həm istedadlı şair, dramaturq, yazıçı və eyni zamanda görkəmli siyasi xadim olmuşdur. Namık Kemal Türk ədəbiyyatına Avropasayağı şeiri, insanları mübarizəyə səsləyən dramları ilə yeni ruh gətirmiş, yeni tipli tanzimat ədəbiyyatının yaradıcısı və banisi olmuşdur. Qısa bir ömür yaşamasına baxmayaraq, Türkiyədə mədəni-siyasi fikir, ictimai azadlıq hərəkatı liderlərindən biri olmuşdur. Həç bir sürgünlər, üzüntülər onu tutduğu yoldan döndərə bilməmişdir. İstər «Təsviri-əfkar» (1865) qəzetində çalışdığı zaman monarxiya əleyhinə yazıları «Yeni osmanlılar» partiyasının yaranmasında fəal iştirakı və təqiblər, istərsə də «Diyojen» və «İbrət» qəzetlərində çalışarkən çap etdirdiyi «Vətən və silistrə» pyesinə görə sultanın qəzəbi onu öz əmalından döndərə bilməmişdir. Namık Kemal dünagörüşündəki bu dəyişiklik əlbəttə Şinasi (1825-1871) ilə görüşündən sonra baş vermişdir.

Millətinin, vətəninin, xalqının taleyinə yanan şairin poeziyasında onun dərdləri əks olunurdu. Türk şeirində görünməmiş olan «hürriyyət kavğası», «esarət zenciri», «vatan», «kalbi-millet» kimi yeni kəlmələri türk ədəbiyyatına, şeirinə gətirən Namık Kemal olmuşdur. Onun «Vaveyla», «Vatan mersiyəsi», «Vatan şarkısı», «Hürriyyət qəsidəsi» bu ruhda yazılan əsərlərdəndir. Şair «Hürriyyət-Kasidesi»ndə yazır:

Hakir oldusa millet sanına noxsan gelir sanma,
Vücudunun mayası «hak-i vatandır.

Zalımın aqibəti «erbab-ı denaettir», «felekden intikam almaq», vətən yolunda mübarizə aparan şairin şeirlərinin ideyasını bu fikirlər təşkil edir. Şeirləri

ilə türk xalqının düşüncəsində inqilab toxumu səpən Namık Kemal «Asiyanın iftixar ağı ilə Avropanın təzə fikirlərini birləşdirmək» onun əsas amalına çevrilmişdir (Hamidi 1985, s. 30). Mübarizə əzmi onu «meydan adamı», «hər halı və şanı ilə bir lider» olmasını ortaya qoyurdu (Kabaklı 1990, s. 44). O «komanda körpüsündə gəmisini təhlükədə görmüş bir kapitan tutumunda», millətini qurtarmaq və yüksəltmək kimi bir vəzifə üçün dünyaya gəlmiş olduğuna dərinədən inanırdı (Hüseynli 1999, ss. 4-22).

Namık Kemal yaradıcılığının əsas istiqamətlərini vətəndaşlıq lirikası təşkil edir. Şairin lirik qəhrəmanı vətəni sonsuz məhəbbətlə sevən, vətənin azadlığı uğrunda, xalqın acınacaqlı taleyinə ürəkdən yanan, istibdad və zülmə qarşı mübarizə aparan mətn bir türk vətəndaşdır. Xalqın şərəf və ləyaqəti, öz amal və ideali yolunda mübarizə aparan gənc həyatını, varlığını millət yolunda, onu istibdad tapdağından qurtarmaq üçün qurban verməyi fəxr bilir:

Qurban edib vicdanımı mən rahi-millətə,
Tərg eylədim həyatımı fikri-həmiyyətə.
Cismim adəmdə olsa da, xunim boğar səni,
Verməm macal mən sənə xalqa xəyanətə.

Şairin lirikasının əsas motivlərindən biri də vətənpərvərlikdir. Onun şeirlərində vətən müqəddəs bir yer, sevimli torpaq «hər kəsi lütf ilə bəsləyən» qayğıkeş bir ana kimi təqdim olunur.

XIX əsrin sonlarında Azərbaycan ədəbiyyatına türk şairlərinin güclü təsiri olmuşdur. Bu ədəbiyyatından bəhrələnən, özlərini türk vətənpərvəri kimi təqdim edən şairlərimiz zaman-zaman təqiblərə məruz qalmış, onlara pantürkist damğası vurulmuş, hətta bu səbəbdən də vətəni tərk etmişlər. Belə ki, XX əsrin əvvəllərində Türkiyədə təhsil almış H. Cavid, Ə. Hüseyinzadə, M. Hadi, A. İldırım kimi şairlər türk təsirini bütün yaradıcılığında qoruyub saxlamışlar. O dövrdə Türkiyədə təhsil alıb vətənə qayıdan Ə. Hüseyinzadə haqqında F. Köçərli məqalələrinin birində yazırdı: «Allah Əli bəy Hüseyinzadəyə insaf versin. Kaş o alicənab İstanbulda rahat əyləşib, bizim şumbəxt Qafqaza təşrif gətirməyə idi. O cənabın elm və Kemalına sözüümüz yoxdur. Sözüümüz ondadır ki, elm və Kemaldan biza bir bəhrə vermədi, ancaq dilimizə pozbuluq saldı, təzə dil gətirdi. Ətrafını bir dəstə maymunlar bürüdü və onu təqlid etməkdə bir-birinə macal verməyib «böyük hünərlər» göstərdilər. Az vaxtın içində Qafqaz türklərinin dili osmanlı sözləri və istilahları ilə doldu. «işbu», «iştə», «şimdi», «söl», «əfəndim», «bakalım», «nasıl» sözləri qəzet sətunlarını bürüdü» (Köçərli. 1913, s. 22).

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın tanınmış mətbu orqanları olan «Həyat», «İrşad», «İqbal» qəzetlərində və «Füyuzat» jurnalının səhifələrində tez-tez Namık Kemalın adı çəkilir və onun əsərlərindən nümunələr çap olunurdu. O dövrdə rus siyasəti tapdağı altında yaşayan Azərbaycan şairləri milli şüurun oyanması, xalq zülm və istibdad əleyhinə mübarizəyə qaldırmaq üçün Namık Kemalın əsərlərindən istifadəyə böyük önəm verirdilər. Şairin 4 mısralıq «Vatan» şeirində vətənpərvərlik ruhu yüksək olması, azərbaycanlı oxucuların da mübarizə əzmini artırırdı.

Qalxın, ey əhli-vətən, biz də şadan olalım,
Dinü millət uğrunda haydı, qurban olalım.
Şad günü bu gündür, ey millətin aslanları,
Çəkəlim qılıncları, tökəlim al qanları.

Namık Kemalın Azərbaycan ədəbiyyatında Mirzə Ələkbər Sabirə böyük təsiri olmuşdur. 1908-ci il Türkiyədə baş verən inqilab Azərbaycan şairlərinin yaradıcılıq mövzusunə çevrildi. Bu inqilabda xalq kütlələrinin iştirakı çox zəif idi. Bu hərəkatın önündə gedən, hələ təzəcə yaranmış olan «gənc türklər» təşkilatına Əbdülhəmid rejimindən yorulan xalq böyük ümidlərlə baxırdı. Əbdülhəmid rejimi xalqa verdiyi vədləri artıq yaddan çıxarmış, öz əsil simalarını nümayiş etdirirdilər. Bu zaman «Molla Nəsrəddin»in səhifələrində M. Ə. Sabirin aşağıdakı misralarla başlayan şeiri çap olundu.

Osmanlılar, aldanmayın, Allahı seversiz!
İranlı kimi yatmayın, Allahı seversiz!
Şad olmayın, ey sevgili millət vükalası,
Osmanlıda carı ola qanunı-əzası.
Qanunı-əzası demə, uranlı əzası,
İranlıların başlarının qanlı bəlası
Oğlanları ölmüş analar matəmi, yası,
Dərlərsə sizə var bu işin sonra səfası,
Aldanmayın, aldanmayın, Allahı seversiz!
İranlı kimi yatmayın, Allahı seversiz! (M. Ələkbər, 1992, s. 65)

M. Ə. Sabir bu şeirində Türkiyə inqilabının xalq kütlələrinə, zəhmətkeş insanlara yalançı vədlərdən başqa bir şey verməyəcəyini göstərirdi. Bu şeirləri ilə şair türk xalqını mübarizəyə səsləyir, onları siyasi fəallıqlarını artırmağa çağırırdı. Sabirin bu ruhda yazdığı şeirlərdə dərin inqilabi qayə və emosional təsir gücü vardır. Təsədüfi deyil ki, Sabirin yaradıcılığı, onun Türkiyədəki şeirlərinin nüfuz və rolu haqqında N. Hikmət yazmışdır. «Sabir yalnız Azərbaycanın deyil, Orta Asiyanın, Yaxın Şərqiin ən böyük və görkəmli şairlərindən biridir. Sabiri əslindən oxuyub anlama bildiyim üçün qəlbimdə sevinc duyuram. 1908-ci il inqilabından əvvəl və sonra Sabir Türkiyədə yalnız tərəqqipərvər ziyalılar arasında deyil, xalq kütlələri arasında da məhəbbətlə, həyəcanla oxunan bir şair idi. Biz Türkiyənin həqiqi demokratları Sabiri sevirik, Sabiri öz ustadlarımızdan biri hesab edirik» (Nazim 2010, ss. 70-71).

Dünya xalqlarının müqəddəratı Sabiri həmişə düşündürmüş, yaradıcılığında heç vaxt bu mövzudan kənar qalmamışdır. Türkiyə və Yunanıstan məsələlərindən bəhs edən «Hərçənd, əsirani-qüyudatı-zamanıy», «Yatmayın, Allahı seversiz», «Kürd çaldıqca», «Mənimki belə düşdü...» və s. şeirlərini buna nümunə göstərə bilərik.

M. Ə. Sabir bir milləti iki qardaş sayır və onun yaradıcılığında bu strategiya axıra qədər özünü qoruyub saxlamışdır.

1907-ci ildə Namık Kemalın «*Vətən, yaxud silistre*» və «*Röya*» əsəri Tiflisdə «*Qeyrət*» mətbəəsində çap olunmuşdur. M. Ə. Sabir bu əsəri oxumuş və hər iki əsərin əvvəlində tərcüməçinin yazdığı türk dilindən çevirmə şairi bir qədər təəccübələndirmişdir. Çünki şair türk dilində yazılmış bir əsərin türk dilinə çevrilməsini gülünc bir tərcümə saymış, o münasibətlə aşağıdakı şeiri yaymışdır.

Osmanlıcadan tərcümə bunu bilməm,
Gercək yazıyor, Gəncəli yainki hənəkdir?
Mümkünmi iki dil bir-birinə tərcümə, amma
Osmanlıcadan tərcümə türkə nə deməkdir? (M. Ələkbər, 1992, s. 290)

Bu şeir ilk dəfə 1907-ci il 3 martda Ə. Hüseynzadənin redaktoru olduğu «Fyüzat» jurnalında Bakıda çap olunmuşdur.

«Osmanlıcadan tərcümə türkə ifadəsi bununla əlaqədar yaranmışdır. Beləliklə, Sabirin «Molla Nəsrəddin» jurnalının 10 mart 1907-ci ildə çapdan çıxan «Amalımız, əfkarımız ifnayı-vətəndir» satirası Namık Kemalın «Vatan şarkısı» şeirinə cavab olaraq yazılmışdır. Artıq 1907-ci ildə N. Kemalın «Vətən şərqi» Azərbaycan xalqı arasında geniş yayılmışdır.

Namık Kemalın «Vatan şarkısı» şeiri vətənpərvərlik və əzmkarlıq ruhunda yazılmış bir şakıdır. Bu şarkıda qəhrəman Türk xalqının məğrurluğundan və əzmkarlığından söz açılır. Namık Kemalın şeiri ilə Sabirin şeiri arasında çox böyük bir təzad var. Hər iki şairin şeiri əruz vəzninin həcəz bəhrindədir. Namık Kemalın şeiri 4 bənd, Sabirin şeiri 5 bənddir. Hər iki şairin şeirinin son iki misraları bütün bəndlərdə təkrarlanır. Hər iki şeir 5-lik formasında yazılmışdır, 1 bəndin 3 misrası öz aralarında həm qafiyə, 4-5 misralardakı son sözlər bir-biri ilə tam təkrarlanır.

Amalımız, əfkarımız iqbalı-vətəndir,
Sərhədimizə gələ bizim xaki-bədəndir,
Osmanlılarız, ziynətimiz qanlı kəfəndir,
Qovğada şəhadətlə bütün kam alırıq biz
Osmanlılarız, can veririk, kam alırıq biz. (Nazim, 2010, s. 70-71)

Birinci bəndin 1, 2, 3 misrasındakı vətəndir, bədəndir, kəfəndir bir-biri ilə həm qafiyədir. Son 4-5 misralar isə «kam alırıq biz», «kam alırıq biz» bütün şarkı boyunca N. Kemalın, Sabirin şeirində isə «nam alırıq biz», «nam alırıq biz» təkrarlanaraq şeirdə ritm və ahəngdarlıq yaradaraq mübarizəyə çağırış hissini daha da artırır.

Namık Kemalın «Vatan şarkısı» şeirindəki lirik qəhrəmanın düşüncəsində, əqidəsində bir məqsəd, amal varsa, o da vətən uğrunda mübarizə aparıb qələbə çalmaq, vətəni azad görmək, onu düşmənlərdən azad etməkdir. Vətən yolunda öz bədənini alınımaz qalaya çevirmək lirik qəhrəmanın ən başlıca məqsədidir. Şeirdə qəhrəmanın «qanlı kəfəni» özünün ziynəti sanması, onun dəyərini, mətinliyini daha da artırır. Döyüşdə mərdliklə vuruşan lirik qəhrəman bu hünərindən kam almasını vüqarla vurğulayır. Hər bəndin sonunda «osmanlılarız» kəlməsinin təkrarlanması lirik qəhrəmanın öz soy kökü ilə fəxr etdiyini, qürur duyduğunu göstərir.

Kan ilə qılıncdır görünən bayrağımızda,
Can korkusu gecmez ovamızda dağımızda.
Her guşede bir sir yatar torpağımızda,
Gavğada şəhadetle bütün kam alırıq biz,
Osmanlılarız can veriziz kam alırıq biz.

Şeirin II bəndində türk bayrağının qan rəngində olmasını müəllif bu bayrağın qanlar bahasına yüksəlməsini, qılınc gücünə dalğalanmasını göstərərək, heç bir elində, obasında can qorxusunun olmadığını deyir. Lirik qəhrəman vətən torpağının hər qarışında bir şiri-nərin yatdığını deməklə, qəhrəman türk xalqının keçmişindən söz açaraq, bu torpaq uğrunda canlarını qurban vermiş igidləri xatırlayır. Bu igidlər zaman-zaman torpaqlarımızın hər qarışı uğrunda mübarizə aparan türk oğullarıdır. Mərdliklə döyüşə atılan qəhrəman ad qazanması ilə fəxr edir.

Şarkının III bəndində lirik qəhrəman «osmanlı» adını deməklə, onların döyüşkən bir xalq olduğunu, bu adın qarşısında çoxları lərzəyə düşdüyünü oxucuya xatırladır, əcdadlarının elm-maariflə dünyada tanınması ilə fəxr edir. Lirik qəhrəmanın zaman keçsə də, dövrən dəyişsə də, bu qanun yenə də türk Qanı olması ilə fəxr etdiyin görürük.

Namik Kemalın «Vatan şarkısı» şeirinin son bəndində artıq mübarizə aparan qəhrəmanın qələbə atəşlərini eşidirik. Lirik qəhrəmanın qələbə atəşləri ətrafa nur saçır. O, qalib gəlib. Bu qələbə düşmən üzərindədir. Amma yenə də itkilər var. Bu yolda həlak olanlar üçün «cennət qapıları açılıb». Onlar ölümdən qaçmadılar. Ölümün gözünə dik baxdılar. Və bu yolla da ad-aldılar. Türk adını tarixə qəhrəman ad kimi yazdılar.

Bu şeirə Sabirin yazdığı cavabı çox haqlı olaraq Nihad Sami Banarlı «Rəsmli türk ədəbiyyat tarixi»ndə «acı bir nəzirə» adlandırmışdır (Banarlı, 1987, s. 50). İndi isə Sabirin sözü gedən nəzirəsinə nəzər salaq.

Amalımız, əfkarımız ifnayı-vətəndir,
Kinü qərəzü hirs bizə ziynəti-təndir.
Əfal yox, ancaq işimiz lafi-dəhəndir,
Dünyadə əsarətlə bütün kam alırıq biz
Qafqazlılarız, yol kəsiriz, nam alırıq biz.

Sabirin bu şeiri «Qabaqda gedən zəncirli» imzası ilə çap edilmişdir.

Namik Kemalın şarkısından fərqli olaraq, Sabirin şeiri satirik əsərlərin məzmununa uyğun olaraq tənqidi ruhda yazılmışdır. Seirdə boş-boş danışmaq, heç bir iş görməməklə ad qazanmaq, yol kəsməklə çörək qazanmaq, vətənin oyanışının mümkün olmayacağı tənqid olunur.

Əqrəb kimi neştər gücü var dırnağımızda,
İslam susuz olsa, su yox bardağımızda.
Hər küncdə min tülkü yatıb çardağımızda,
Min hiylə qurub, rütbəvü ikram aluruz biz,
Qafqazlılarız, yol kəsiriz, nam alırıq biz.

Şeirinin II bəndində siyasi motiv daha da dərinləşir. Vətənin tərəqqisinə maneçilik törədən səbəblər üstüörtülü də olsa göstərilir. Bu səbəblərin biri kimi «hər küncdə min tülkü yatıb çardağımızda» xarici təsirlər qeyd olunursa, ikinci səbəb kimi «islam susuz olsa, su yox bardağımızda» deməklə, yanalçı din xadimlərinin islam dinini xalqı idarə etmək üçün oyuncağa çevirmələrini, öz məqsədinə çatmaqdan ötrü «əqrəb kimi dırnaqlarında neştər gücünün» belə olmasını deməklə, Sabir o dövrdəki məmurların içüzlərini cəsarətlə ortaya qoya bilmişdir. Satira boyunca şair təlmihdən deyil, sonrakı bəndlərdə tərizdən (sarkazımdən) istifadəyə keçir. Sabir «qafqazlı – azərbaycanlı adının aləmə «ikrahı-rəsandır» deməsi, təbii ki, xalq kütləsi, ziyalı, qəhrəman keçmiş olan azərbaycanlıları deyil, dırnaqarası «azərbaycanlıları – qafqazlıları» nəzərdə tutur. Bunlar da mənsəcə təbii ki, əsl türklər deyil, başqa millətdən olan insanlardır ki, Azərbaycanı müxtəlif üsullarla zaman-zaman dağıdıb parçalamağa çalışmışlar.

Biz xoşlamırıq dərsi ki min məktəb açılısın,
Gər min də məarif sözü dünyaya saçılısın,
Məktəbdə nə hörmət ki, o samənə qaçılısın?
Meyxanədə votqa vururuz, kam alırıq biz,

Qafqazlılar, yol kəsiriz, nam alırıız biz.

Şeirin sonrakı misralarında «quldur, qoçularının etdiyi zülmərin aləmdə məlum olması», «tərəqqidən» əlamətin belə olmamasından şair acı-acı söz açır. Şair təbii ki, millətin oyanmasını, istiqbalım maarifdə, təhsildə görür. Hər bir millət maariflənməklə öz hüquqlarını dərk edə bilər, tərəqqiyə nail ola bilər.

Avropalı milləti ihya edir, etsin,

Şəmi şərəfü-qovmünü ilah edir, etsin,

İnsanlıq adın dəhrdə üqva edir, etsin,

Qəflətdə yatıb, ad batırıb, nam alırıız biz,

Qafqazlılar, yol kəsiriz, nam alırıız biz (M. Ələkbər, 1992, s. 66-67).

Şair dünya xalqlarının beynəlxalq arenada özünü təsdiqləməsi, hər bir millətin artıq oyanıb elmdə inqilab etməsindən, bizim isə hələ də qəflətdə yatıb, heç bir yenilikdən xəbərsiz olmamıza acı-acı gülərək, oxucunu düşündürür.

Bildiyimiz kimi bu şeir ilk dəfə 10 mart 1907-ci ildə «Molla Nəsrəddin» jurnalında çap olunmuşdur. O dövrdə bu jurnal çar senzurasının nəzarəti altında idi. Jurnalda çap olunan şeirlər əvvəlcədən senzuradan keçib, sonra çapa gedirdi. Bu satirada «qafqazlılar» ifadəsi, əvvəlcə «azərbaycanlılar» kimi şair tərəfindən yayılmış, senzuranın qadağasından sonra «qafqazlılar» sözü ilə əvəz olunmuşdur. Şeiri oxuyanda «qafqazlılar» ifadəsi mahiyyət etibarını ilə nəyə işarədir oxucuya tam aydın olur. Müəllif bu ifadəyə daha geniş anlam verərək, qafqazda yaşayan azərbaycanlıların taleyinə bir daha nəzər yetirməyi oxucunun ixtiyarına verir.

Bütövlükdə «Amalımız, əfkarımız ifnayı-vətəndir» şeiri ümumiləşmiş vətənimizin və xalqımızın milli dirçəlişi ilə əlaqədar əsas məqsədləri özündə cəmləşdirir. Şair xalqın, vətənin – Azərbaycanın problemlərini ön mövqeyə çəkir. Bu şeirdə Sabir sənəti özünün ən yüksək qayəsini tapmışdır. Bu şeir müasirlik baxımından da güclü təsirə malikdir.

KAYNAKÇA

Banarlı N. (1987). Resmli türk edebiyatı tarixi. 2 c., İstanbul

Hamide, T. A. (1985). 19 Asir Türk edebiyatı tarixi. İstanbul

Hüseynli T. (1999). Namık Kemal və M. Ə. Sabir. Dil və ədəbiyyat. (nəzəri, elmi, metodik jurnal) № 4/22

Kabakle A. (1990). Türk edebiyatı. 3 c., İstanbul

Kenan A. (1970). Batı tesirinde türk şiri Antolojisi. Ankara

Köçərli K. (1913). Ana dili «Molla Nəsrəddin» jurnalı, № 22

Mirzə Ələkbər S. (1992). Hopronamə. Bakı: Yazıçı

Nazim H. (2010). Seçilmiş əsərləri. Dünya ədəbiyyatı kitabxanası. Tutu nəşriyyatı

Namık Kemal'in *Vatan Şarkısı'na* Yazılmış Bir Neziye Hakkında

Xülasə: Namık Kemalın "Vətən şarkısı"na 1907-ci ildə "Molla Nəsrəddin" jurnalında (1906-1931) Mirzə Ələkbər Sabirin eyni misra ilə başlayan bir satirik şeiri dərc olunmuşdur. Hər iki şeir aruz vəzninin həcaz bəhrində yazılmışdır. Namık Kemalın şeiri 4 bənd, Sabirin şeiri 5 bənddən ibarətdir. Hər iki şeir beşlik formasındadır, misraların sayı bəndlərdə beşdir. Şeirlər bir-birindən yalnız məzmununa görə fərqlidir.

Namık Kemalın şeirində türk xalqının "zinətinin qanlı kəfən olması", "qovğalarda şəhid verməklə vətəni sevmələri", "vətən yolunda qan tökməklə ad-san qazanmaları", "türk torpaqlarının hər

qarşında bir şiri-nərin yatdığından" söz açılır. Namık Kemalın şeirində biz artıq oyanıb özü haqqında savaşıyan bir türk övladını görürük.

Sabirin şeirinə gəldikdə isə şair nəzirə ənənəsinə uyğun olaraq şeirin ilk misrasını Namık Kemalın "Amalımız, əfkarımız iqbalı-vətəndir" misrasındakı bir sözü dəyişərək "ikbal" əvəzinə "ifnayı-vətəndir" (məhv etmək) işlədir. Bu ilk misradan şeirin məzmunu oxucuya məlum olur. Şair vətənin tərəqqi etməməsinin, geri qalmasının daha dərin səbəblərindən söz açır. Şeirin hər bəndinin sonunda təkrarlanan "kafkəzlilərimiz" ifadəsi məzmunca Azərbaycanlılarıq mənasını ifadə edir.

Sabirin şeirində tənqid ruhu daha güclüdür. Satirada yol kəsmək, qoçuluq etmək, quldurluqla ad qazanmaqla fəxr edənləri şair tənqid atəşinə tutur. Belə halda vətənin tərəqqisinin mümkün olmayacağını göstərir. Şeirdə öz mənafeyinə çalışıb "rütbə" "mükəfat" almağa can atan məmurlar satirik atəşə tutulur.

Namık Kemal şeirində isə iftixar hissi ilə Osmanlı adlının dünyada tanınması ulu babalarının elm, maarif ilə ad-san çıxarmaları neçə zaman keçsə də onların qanının türk qanı olması ilə iftixar edir.

Açar sözlər: Namık Kemal, M. Ə. Sabir, nəzirə, millət, vətən